

Joseph Haydn, Τρίο με πληκτροφόρο σε ντο-ελάσσονα, Hob. XV: 13 (1789): I. Andante, μ. 21-42

Το υπό ανάλυσιν απόσπασμα συνιστά ένα αυτοτελές θέμα σε τριμερή δομή, που εμφανίζεται ως δεύτερο στο πλαίσιο μίας μορφής διπλών παραλλαγών, με την οποίαν ανοίγει το *Τρίο με πληκτροφόρο σε ντο-ελάσσονα*, Hob. XV: 13, του Joseph Haydn (ένα εναρκτήριο μέρος παρατακτικής μορφής είναι κάθε άλλο παρά σπάνιο εν γένει, αλλά και ειδικότερα μεταξύ των έργων για πληκτροφόρο ή για σύνολα μουσικής δωματίου της ωριμότητας του συνθέτη). Στην προκειμένη περίπτωση, το θέμα αυτό παρουσιάζεται στην τονικότητα της Ντο-μείζονος, σε αντιπαράθεση με το προηγούμενο (μ. 1-20), το οποίο έχει εκτυλιχθεί στην τονικότητα αναφοράς όλου του μέρους, ήτοι την ντο-ελάσσονα. Παρ' όλα αυτά, και τα δύο θέματα απορρέουν από μία κοινή βασική ιδέα, όπως μαρτυρεί η αντιπαραβολή των μ. 1-2 (βλ. την μελωδία για το δεξί χέρι στο πληκτροφόρο) και 21-22 (βλ. το μέρος του βιολιού).

Το πρώτο τμήμα του υπό συζήτηση θέματος εκτείνεται στα μ. 21-28 (για τα οποία προβλέπεται μάλιστα και επανάληψη), προσλαμβάνοντας την δομή μίας μετατροπικής προτάσεως. Η προαναφερθείσα δίμετρη βασική ιδέα εκφέρεται αποκλειστικά επί της τονικής και ακολουθείται από ένα παράλλαγμα επί της δεσπόζουσας της Ντο-μείζονος στα μ. 23-24, αν και στην παρούσα περίπτωση η αρμονική υποστήριξη εμπλουτίζεται ελαφρώς με την ποικιλματικού τύπου εναλλαγή $V_5^6 - I$ και V . Το γεγονός αυτό καθιστά βεβαίως πολύ αμφίβολη την απόδοση της λειτουργίας της συνέχισης στα μ. 25-26 που ακολουθούν, δεδομένου του ότι εδώ όχι μόνο δεν υφίσταται η παραμικρή ένδειξη αποσπασματοποίησης, αλυσιδοποίησης ή επιτάχυνσης του επιφανειακού ρυθμού, αλλά και αυτή ακόμη η διαφαινόμενη πύκνωση του αρμονικού ρυθμού, με την εμφάνιση μίας νέας συγχορδίας ανά μέτρο αντί ανά δύο μέτρα, έχει επί της ουσίας υπονομευθεί εξαιτίας της παρεμβολής της συγχορδίας της τονικής στο μ. 23 που ενίσχυσε ακόμη πιο δραστικά – καίτοι τελείως πρόσκαιρα – την αρμονική κινητικότητα εντός του σκέλους της παρουσίασης της εν λόγω πρότασης. Ως εκ τούτου, ενώ η προτασιακή οργάνωση καθίσταται τελείως πρόδηλη στην έναρξη της φράσεως αυτής, λίγο μετά το μέσον της μοιάζει πλέον να τίθεται υπό αμφισβήτηση. Τούτο όμως συμβαίνει, διότι στα μ. 25-26 διακρίνεται περισσότερο η λειτουργία της προετοιμασίας μίας πιθανής πτώσεως στην τονικότητα της σχετικής της δεσπόζουσας (iii), με αποτέλεσμα η υπερσχύουσα πτωτική διαδικασία να απορροφά την αναμενόμενη σε αυτό το σημείο συνέχιση της πρότασης. Πιο συγκεκριμένα, η συγχορδία της λα-ελάσσονος στο μ. 25 αποπερατώνει μεν δεόντως την αρχική επέκταση της τονικής της Ντο-μείζονος δια της σχετικής της (vi), αλλά συγχρόνως εκλαμβάνεται και ως προδεσπόζουσα στο περιβάλλον της μι-ελάσσονος, όπως υποδεικνύει η μετατροπή της τρίφωνης συγχορδίας της υποδεσπόζουσάς της σε τετράφωνη, “με επιπρόσθετη έκτη” (ii⁶), στην άρση για το επόμενο μέτρο, που οδηγεί φυσιολογικά στην δεσπόζουσα (η οποία επίσης μετατρέπεται προοδευτικά από τρίφωνη σε τετράφωνη, μεθ' εβδόμης). Εντούτοις, η διαφαινόμενη ατελής πτώση στην μι-ελάσσονα, που θα μπορούσε κάλλιστα να έχει εκδηλωθεί στο μ. 27, ακυρώνεται με μία απατηλή πτώση (δια της VI της μι-ελάσσονος) και αυτή παραχωρεί άμεσα την σκυτάλη σε μία νέα πτωτική διαδικασία στην τονικότητα της Σολ-μείζονος, που επιτυγχάνει όντως να επικυρωθεί με μία τέλεια πτώση στα μ. 27-28 (μι-ελάσσων: VI = Σολ-μείζων: IV – vii⁰⁷/V – I⁶ – V⁷ και I). Επομένως, το δεύτερο σκέλος της παρούσας προτάσεως αποτελείται από δύο επάλληλες πτωτικές διαδικασίες: μία πρώτη, αποτυχημένη, στην μι-ελάσσονα και μία δεύτερη, επιτυχημένη, στην Σολ-μείζονα, σε μία αρκετά συνηθισμένη τονική πορεία κατά ανιούσες τρίτες (I – [iii] – V), η οποία όμως καταλαμβάνει τόσο χώρο ώστε να εκτοπίζει τελικά από το ίδιο αυτό σημείο όλα τα χαρακτηριστικά μιας τυπικής συνέχισης.

Το μεσαίο αντιθετικό τμήμα εντοπίζεται στα μ. 29-34 και είναι σχετικά απλό ως προς τις προδιαγραφές του, αφού άλλωστε και από λειτουργικής σκοπιάς δεν έχει παρά να συμβάλει

μονάχα στην ομαλή επιστροφή της αρχικής τονικότητας, εν είδει συνδεδετικού περάσματος μετά την μετατροπική αποπεράτωση του προηγούμενου τμήματος. Όλο αυτό το εξάμετρο αποτελεί κατ' ουσίαν μία επέκταση της (ενεργής) δεσπόζουσας της Ντο-μείζονος υπό μορφήν ισοκράτη, ο οποίος στα μ. 29-30 και 31-32 υποστηρίζει δύο αλυσιδωτές παραθέσεις της βασικής ιδέας του θέματος, ενώ στα μ. 33-34a έρχεται να προστεθεί και μία ελεύθερη μελωδική κατάληξη, που ακολουθείται επίσης από ένα γέμισμα τομής προς το επόμενο τμήμα· συνεπώς, η δομή του παρόντος εξαμέτρου απομένει τελείως χαλαρή (εν αντιθέσει με την πολύ πιο συνεκτική προτασιακή δομή του προηγούμενου τμήματος), καθώς – σε τελική ανάλυση – ούτε καν στοιχειοθετεί *φράση* (ελλείπει οιασδήποτε πτώσεως στην απόληξή του).

Σε κάθε περίπτωση, η διπλή επαναφορά – της αρχικής θεματικής ιδέας στην αρχική τονικότητα – που εκδηλώνεται στα μ. 35 κ.εξ. οριοθετεί με σαφήνεια την έναρξη του τρίτου και τελευταίου δομικού τμήματος (μ. 35-42). Τούτο έχει την ίδια έκταση με το πρώτο και εν πολλοίς την ίδια δομική συγκρότηση, αλλά βέβαια δεν εγκαταλείπει ποτέ πια την κύρια τονικότητα, την οποία και επικυρώνει με μία τέλεια πτώση στο τέλος ολόκληρου του τριμερούς αυτού θέματος. Για την ακρίβεια, το πρώτο σκέλος της αρχικής προτάσεως επανέρχεται στα μ. 35-38 δίχως μεταβολές, όμως το δεύτερο σκέλος της υποκαθίσταται τώρα από ένα νέο, με πειστική συνέχιση στα μ. 39-40 (η σχετικά γοργή εναλλαγή των συγχορδιών $vi - IV, I^6 - I$, με τις οποίες ολοκληρώνεται η αρμονική επέκταση της τονικής που έχει ξεκινήσει από το μ. 35, συνεπικουρείται στο μ. 40 και από την ρυθμική επιτάχυνση στην μελωδική επιφάνεια της κύριας γραμμής του βιολιού) και διακριτή πτωτική αποπεράτωση στα μ. 41-42 ($ii^6 - I_4^6 - V^7$ και I). Εν είδει “ομοιοκαταληξίας”, προσέτι, το ακροτελεύτιο μ. 42 αναπαράγει την καταληκτική χειρονομία του αντίστοιχου μ. 28 του πρώτου τμήματος, μεταφέροντάς την από την Σολ-μείζονα στην Ντο-μείζονα. Τέλος, τα δύο τελευταία τμήματα του θέματος αυτού επαναλαμβάνονται από κοινού, προτού η συνολική μορφή περάσει στο επόμενο στάδιο της εξέλιξής της.

4 Μαρτίου 2020
Ιωάννης Φούλιας